

Мліє степ у малинових променях передвечірнього сонця Мліє і сходить до неба степова імла — теж малинова. А тумани вже давно щезли: розвіяли їх сині та теплі вітри й вітерці. Парує і Курінь старий, зогрівшись за цілий день проти сонечка. А тополенья мале на верху Куреневому солодкі духмянці у степ за вітром посилає: то пахне його брость тополиними парфумами. Скоро стане та брость шовковими листочками. А зараз на ній сонце малинові краплі порозвішувало — впала роса, вечір заходить.

А Крота немає. Як врився уранці в землю, то й досі не видно. Що він там робить потемки? Чи, може, нора його вийшла вже десь аж на другому полі?

Ба ні. Сапає щось там у кутку. Сапало, сапало, тоді чхнуло. Він... Ось вигулькнув з нори гострий писочок боязкий, вуса, а далі і вся голова. Потяг носом повітря, заслінки над очима підняв ледь-ледь, та враз і сховався — і не стало ні голови, ні писка з вусами. Тільки нора чорна кругло зорить по Куреню. А в другому кутку, де почав хтось ритися та й не кінчив, блиснуло двоє веселих оченят і почувся неголосний добрий сміх: хох-хох-хох...

А тоді ще й голос:

— Вилазь, Кроте, не бійся.

— Не вилізу,— озвався Кріт глухо, видно, зглибока, видно, аж із дна своєї нори.— Не вилізу, бо я тебе знаю: ти — Їжак!

І справді, з кутка, де блищали очі, вибрався Їжак, струснув соломі з голок і сів посеред Куреня.

— Вилазь, кажу, я зараз не голодний,— промовив він.

— Еге, так я тобі й повірив,— прогув Кріт.— Ти за мною торік ганявся, щоб з'їсти... Знаю я вашого брата.

То, мабуть, не я, хох-хох... — засміявся Їжак,— бо від того року в степу не харчуюся, а тільки в селі.— Ей, Павуче!.. — гукнув вгору до Павукової сіті. Скажи йди Кротові, що я не голодний...

Павук хутенько спустився по павутині вниз (він уже відпочив за день після ранкової біганки) і гукнув у Кротову нору:

— Вилазь, вилазь, Їжак не голодний.

— А ти відки знаєш? — спитав Кріт з підземелля.

— Знаю-знаю,— заторохтів Павук,— я всіма вісьмома своїми очима бачу, який він наїдений, і пісень співає веселих...

Кріт довго мовчав. Тоді прогув:

— Хай присягається, що не займе, тоді вилізу.

— Отже не займу! — вигукнув Їжак і додав ображено: — Чого б же ми, під одним дахом живучи, не мирилися? Адже нам ціле літо разом жити!

Аж тоді Кріт, хоч і огиначись, і позираючи скося на Їжака, видобувся з нори і сів біля неї близенько,— про всяк випадок.

— Ходімо в степ погуляємо, погломонимо,— сказав Їжак.—Ходімо?

— Про що ж ми з тобою гомонітимемо? — буркнув Кріт.— Як я сердитий, а ти ні.

— А так і гомонітимемо,— одказав Їжак.— Ти сердито, а я ні. Хіба, якщо вдачі у нас різні, то й сваритися неодмінно? Вдача — це таке: сказав їй "мовчи!", вона й мовчатиме. Треба тільки гарненько сказати. То ходімо?

— Ходімо,— не дуже охоче погодився Кріт.— Тільки як тобі починатиме хотітися їсти, скажеш...

— Гаразд,— погодився Їжак.— Як схочеться мені їсти, я почну бубоніти отако: бу-бу-бу... Тоді ти краще тікай.

І перший пішов із Куреня. А слідом за ним почапав і Кріт.

Степ уже вбирався у вечорову просинь. Спершу вона, як вода, вступила у видолінки, стала у полинових кущах та побіля них, а далечінь була вже вся синя. Над нею аж ген-ген крайнеба червоніла сонячна заграва та вітерець ледве чутно дихав.

— Я тебе од самого полудня ждав,— промовив Їжак любенько, бо таки бачив, що Кріт побоюється його.— Самому, знаєш, така нудьга. Мурахи — ті за роботою світа білого не бачать, все вештаються, як на пожежі. Та ще й дрібні вони дуже як для мене. Ти йому щось скажеш, а його й не видно. Хіба то балачка?! Павук, той усе мух виглядає... Обізватися ні до кого. А я, правду кажучи, як не голодний, люблю поміркувати з ким-небудь у парі, погратися, поспівать... А тебе нема й нема. Що ти там хоч робиш під землею?

— Риюся,— одказав Кріт.— Домівку собі будував. Три поверхи вже вивів, тепер ще один треба. Хороша тут земля, під Куренем, черв'ячків повно...

— Як — три поверхи? — здивувався їжак.— Хіба тобі просто нори мало?

— Мало,— сказав Кріт.— Ноги, бач, у мене хоч і дуженькі — і то лиш передні, та не бистрі; очі недобачають; голок, як у тебе, немає... Отож і доводиться рити не одну нору, а багато і на кілька поверхів. Скажімо, пішов дощ — так і знай: нижній мій поверх залле. Пішов більший — і другий залле. Куди подітися? Тікаю на третій, або ж на четвертий. А буває, Вужака вповзе. Ух! — по цих словах Кріт аж затремтів, а перетремтівши, сказав: — Очі світять, язик як голка... Правда, я йому теж пальця в рот не кладу, а поповоджу з поверху на поверх. В мене голова обертом іде, ну й він попокрутиться!

— А як на останній поверх зажене, тоді як? — аж зупинився од цікавості їжак.

— Ніяк,— усміхнувся Кріт, — З останнього поверху вихід є.

— Хо-хо! Попалися б вони мені! — реготнув їжак.— Хоч вуж, хоч гадюка. Я б їм показав!

— То ж тобі, у тебе оно голки які,—сказав Кріт.— Ти за хвіст її вхопив і держиш, а вона хай собі колеться, доки сконає.

— Те-те,— образився їжак.— І ти, бачу, мене за боягуза маєш. Вигадав хтось, що я зміїв за хвіст хапаю, і всі за ним слідом бовкають. А я, щоб ти знав, ніколи так не роблю. Я на них просто йду, грудьми, і хапаю не за хвіст, а за голову.

— Таж вони кусаються отрутно! — вигукнув Кріт.

— Ай що? Мені після того тільки свербить трохи; отрута їхня мене не бере.

— А нашого брата бере,— похнюпився Кріт.

Вони йшли бур'янами, часто ставали й прислухалися, бо степ є степ, тут усякого зустрінеш, і друга, і ворога. Бувало й так, що Кріт відставав, тоді доганяв їжака, облизувався й казав сором'язливенько:

— Слимачок трапився.

І їжак на те співчутливо покинував добрим гострим писочком і казав:

— Воно з того слимачка й наїдок такий собі, ну й то харч. Як голодний, то нічим не побракуєш. Я раніше, коли села ще не знав, теж, бувало, заморював черв'ячка всячиною. А тепер ні. Тепер аби лишень до села добився, а там знайду чим поласувати: і молоком, і яєчком, і яблучком...

— І молоком?! — здивувався Кріт.

— Атож. Оце, буває, виставлять хазяїни мисочку молока своїм прислужникам — котам, собакам тощо, а вони ще й носом крутять. То я вже не промину. А там, дивись, яєчко знайшов на гнізді — теж моє. Яблуко під яблунею трапиться — сюди його. Ти яблук ніколи не куштував?..

— А люди ж на те що? — спитав Кріт.

— Нічого,— усміхнувся їжак.— Або кажуть: ХАЙ. Слово в них таке є. ХАЙ — це значить, я можу їсти все, що схочу. Гарне слово. Іще вони любляють казати: ЩОСЬ. Ото висьорбаю молоко з мисочки чи там яєчко вип'ю,— вночі, звісно,— а вдень приляжу десь під хмизком поспати і чи так перепочити — і чую: "О, щось уже молоко оно випило. А хай йому тямиться!" Інколи, правда, вгадують, що то я. А частіше — ЩОСЬ, кажуть, хох-хох... Ну і я їх не обижаю: я їм мишей ловлю, пацюків... Одне слово, жити можна!

— Можна,— мудро погодився Кріт.

І далі пішли мовчки, бо попереду вже виднівся шлях і гули дроти на стовпах. Тут не дужо розбалакуй, а краще дивися пильніш на всі боки та наслухай: бува, їде хтось возом чи велосипедом, а слідом пес біжить, язик висолопив, то вже неодмінно почує — і тоді клопоту не обберешся. Ні, краще помовчати...

А степ уже вгортався у прозелень, сонно зітхав утомлений за день вітрисько, і з-за стовпів на шляху сходив круглісінький червоний місяць.

— А що, може, вертаймо? — промовив тихенько Кріт.— Бо Курінь наш уже диви де.

І тільки він це сказав, як на шляху спалахнуло два величезних ока, і світло від них так різонуло приятелям у вічі, що вони аж заплющилися обидва.

— Скрутись!! — крикнув Кротові Їжак і став круглою колючою кулею.

— Зарийсь!! — крикнув Кріт Їжакові й де стояв, там і зник під землею, тільки грудочки вгору полетіли.

Потім повз них прокотився жахливий круглий гуркіт і подався, подався степом усе далі й далі, обмацуючи світлом своїх очей кожен стовп, білі чашечки вгорі на стовпах, співучі дроти і небо в зорях.

А коли вже геть стихло, Кріт, що сидів у своїй міленькій нірці-сховку, скулившись од переляку, почув:

— Вилазь, годі боятися. То машина поїхала.

— А ти їсти ще не хочеш? — обережно спитав Кріт.

— Он диви! — аж образився Їжак.— Чого це ти як з нори виходити, так і перелякався?

— Хтозна,— мовив Кріт, вилазячи з нори та обтрушуючись.

До Куреня підходили, коли місяць стояв уже вище стовпів на шляху. Світло його зазірало в одну Куреневу діру, а в другу пхалися ніч і зорі. Вітер спав, і спав на своїй круглій сіті Павук.

Біля входу в Курінь височіла гостроверха купка землі — та, що Мурашиний ватаг пообіцяв Кротові, а біля неї куняло десятків з чотири Мурах.

— Чого це вони не в норі? — пошепки, щоб нікого не розбудити, спитав Кріт у Їжака.

— А то Мурашині солдати,— одшепнув Їжак.— Такі в них порядки: одні сплять, інші мурашник сторожують.

І справді, один Мураха-солдат раптом ворухнув вусами і сонно тонюсіньким голосом гукнув своєму сусідові:

— Пильнуй!

Сусід одвістив те слово далі, і пішло воно навколо мурашника, сонне та зморене:

— Пильнуй!..

— Пильнуй!..

— Пильнуй!..

— Ну то на добраніч,— сказав Їжак до Крота.

— Добраніч,— тихенько одказав Кріт. І раптом засміявся, шепочучи:
—Ой!.. Хі-хі-хі... ой!..

— Чого ти? — аж злякався Їжак.

— Та то я... ой! — згадав, як мене вранці Мурахи лоскотали...—
ніяково промовив Кріт і вже прицілився був шаснути в нору, як Їжак
сказав:

— Слухай, Кроте, як же це воно в нас так вийшло, що за всю
мандрівку ти ні разу й не розсердився?

— Я ж послухав твоєї поради,— розважливо мовив Кріт,— і сказав
своїй сердитості: "Мовчи мені!" От вона й мовчала.

— Ба! — зрадів Їжак.— Як схоти — так і зробиться! З тим і
вшевкалися в нори спочивати до ранку.

А разом з ними, радіючи, що не сам у світі і не дарма тут стоїть, заснув
серед місячного сяйва і старий Курінь.

Тиха і тепла стала ніч над степом. А місяця, а просинюватого сяйва, а
тіней — від кожної бур'янинки, від кожної грудочки. А від Куреня — ледь
не на півстепу, ще й від тополеньки тоненька в гілочках тінь.

І в синій місячній купелі по степу — стовпчики, стовпчики... То стануть
і стоять, то зникнуть геть. І знову стануть.

Ф'ють, ф'ють...— між собою пересвистуються — ближче од Куреня,
далі, ще далі...

Куняють Мурахи-вартові, куняють.

Аж ось якийсь пробуркався, ворухнув вусами і спитав у сусіди:

— Хто свистить?

Прокинувся й сусіда та до найближчого куняйла:

— Хто свистить?

Отак і питаються один в одного.

А то Ховрашки гасають степом. То зведуться на задні лапки і стоять стовпчиками, щоб глянути, що там коїться, по степу при місяцю, то знову сховаються в бур'янах чи борознах.

А місяць сміється вгорі.

Ф'ють, ф'ють, ф'ють...— свиськає увесь степ. І сяє синьо.

І ледь чутно дихає уві сні Курінь старий, і пахне ледь-ледь мале тополеня — теж зморене сном.

А вдалині край степу, за селом, біліє вузенька смужечка поміж хатами й садами — то повертається із своєї мандрівки по всіх усюдах на землі новий ранок.

Солодко спиться такої години Куреневому братству — і в норах, і під острішком.